

TIJEK RAZVOJA GOVORA I JEZIKA

(Govorno-jezične razvojne norme – sažetak)

Od rođenja do prvog rođendana ...

- 0-2 mj.** *
- * faza fiziološkog krika i refleksnog glasanja
 - * spontano glasanje bebe koje odražava fiziološko ili emoc. stanje
 - * rana usmjerenost na slušanje iznimno je važna u razvojnom smislu
 - * odsustvo reakcije odraslih na djetetove inicijative dovodi do zamiranja socijalnih i komunikacijskih sposobnosti djece i do usporavanja razvoja usprkos pravilnoj zdravstvenoj njezi
- 2-6 mj.** *
- * gukanje, faza brbljanja
 - * u ovoj dobi djeca svijeta, bez obzira na rasu i kulturu proizvode sve moguće glasove ljudskog govora
 - * isto tako se glasaju i djeca oštećena sluha, jer produkcija nije namjerna
 - * tijekom tih pokušaja dijete **postupno** stječe kontrolu nad snagom glasa, a kasnije i nad visinom te tako vježba mišiće dijafragme i glasnica
 - * pretpostavka kasnijeg zdravog govornog i općeg razvoja je uspostavljanje emocionalne komunikacije u prvim mjesecima života
 - * stoga, neka Vas dijete doživi svim svojim osjetilima - vidom, sluhom, njuhom, osjetom topline, njišite ga, pjevajte mu, pričajte mu, grlite ga, mazite ga
- 6-12 mj.** *
- * sužava se glasovni repertoar, nestaju glasovi kojih nema u okolini
 - * sve je više glasovnih sklopova sličnih onima koje dijete čuje, dakle proces približavanja vlastitog govora govoru okoline
 - * uspostavlja se slušna kontrola
 - * od ove dobi gluha, ali i mentalno retardirana djeca nazaduju u razvoju govora i jezika
 - * javlja se slogovno brbljanje – nizanje slogova s melodijom i ritmom materinjeg govora pa se često pomisli da su to prave riječi
 - * te riječi nemaju značenje, ali dijete uživa u oponašanju i glasovnoj igri
 - * razvija se početno razumijevanje ljudskog govora
 - * nakon 9 mj. slogovno glasanje postaje puno bogatije
 - * dijete spaja različite slogove i izgovara ih sa značenjem uz gestovnu imitaciju (npr. pa-pa kod odlaska)
 - * na kraju prve godine svjesno reagira na svoje ime, na riječ “Ne!”, na nalog (“Daj mi loptu!” i sl.) te usmjeruje pogled prema imenovanim predmetima (“Gdje je auto? Gdje je tata? i sl.)
 - * aktivno mu se povećava pamćenje, reagira na promjene okoline, pojavu nepoznatih (krije se iza majke, sa zanimanjem promatra neznanca)
 - * bolno reagira na odvajanje od majke
 - * prva riječ se javlja obično od **desetog do petnaestog mjeseca** života te u sebi nosi zapravo djetetov doživljaj cjeline
 - * ranije ili kasnije progovaranje nije nužno znak genijalnosti, odnosno intelektualnih –spoznajnih teškoća
 - * temelji razvoja govora i jezika postavljaju se tijekom prve godine, a čine ih **ritam, tempo, intonacija, melodija** - bez njih govora nema

Od prvog do drugog rođendana...

Velike su individualne razlike; neka djeca na svoj prvi rođendan govore kratkim rečenicama, a neka to neće činiti ni na drugi.

- ipak, većina djece progovara u tom razdoblju
- govorni iskaz je kratak, najčešće jedna riječ
- uz imena bliskih osoba (koja su u dječjoj produkciji dakako skraćena i promijenjena), tu su najčešće riječi kojima se imenuju životinje, vozila, te neki glagoli (daj, ima, neće) i pokazne zamjenice što ih dijete obilno koristi uz gestu pokazivanja
- puno više razumije nego što može izraziti riječima
- izgovor većine glasova je još nejasan i neodređen
- forsirano vježbanje govora u toj dobi može biti vrlo štetno (traženje da ponavlja za nama kratke riječi ili rečenice, kad mu korigiramo izgovor, ili uskraćujemo sve što ne zatraži na govorno korektan način)
- poticati govorni razvoj u ovoj dobi znači njegovati sve oblike komunikacije djeteta i odraslih, djeteta i druge djece (mimiku, gestu, pantomimu, te sve varijante glasovno-govorne komunikacije)
- nadalje, to znači pokušati razumjeti što nam dijete govori, a svoj odgovor prilagoditi dobi i razumijevanju djeteta
- govor se najbolje usvaja kroz zajedničku aktivnost s ostalim govornicima (jednostavnim i melodičnim govorom "bojati" životne situacije – hranjenje, kupanje, šetnje, uspavljivanje, odlazak u trgovinu, kod liječnika i sl.)

Kod djeteta od dvije godine provjerite:

- Koristi li u govoru više od deset riječi, ne moraju to biti riječi iz govora okoline.
- Znade li pokazati dijelove na lutki kada to od njega tražite.
- Oponaša li glasanje barem jedne životinje ili vozila.
- Pokazuje li sliku koju mi imenujemo (pred djetetom su njemu poznate slike iz slikovnica, a mi pitamo "A gdje je vuk? i sl.).
- Koristi li u govoru negaciju (na primjer kad nečega nema ili nešto ne želi, dijete govori "nema", "neće", "ne" i sl.).
- Ukoliko dvogodišnjak ne govori uopće, ili govori tek nekoliko nejasnih riječi značajno je **provjeriti stupanj razumijevanja govora i njegov opći psihomotorni razvoj.**
- Rani govorni razvoj nije linearan proces, već je krivulja razvoja valovita. Izmjenjuju se faze bržeg razvoja sa fazama zatišja. Posebice je to vidljivo u razdoblju usvajanja motoričkih aktivnosti (prohodavanja, uspinjanja, prenašanja) kad se čini da razvoj govora stagnira, da bi opet u drugoj polovici druge godine izbio u prvi plan s naglim povećanjem rječnika, zrelijom gramatičnošću, usvajanjem pravila jezične strukture.

Treća godina života

U trećoj godini života dijete **usvaja bazu materinjeg** govora, naglašeno je kreativno u stvaranju rečenica. Koristi sve vrste riječi, ponajviše imenice i glagole.

Gramatički razvoj i stupanj rečeničnog znanja omogućuje mu da kompetentno komunicira sa svojom okolinom (pita, izvješćuje, traži...)

Izgovor glasova biva zreliji, posebice onih koji ne zahtijevaju veću potrošnju energije i složenije artikulacijske pokrete, te onih koji nisu akustički složeni.

Ostali se postupno dalje razvijaju „čiste” te bivaju potpuno zreli s 5,5 – 6 god.

- rječnik se sastoji od oko 250 riječi
- rečenice su tročlane i četveročlane
- pravilno upotrebljava imenicu kad označuje pripadnost (bracin autić)
- javlja se glagol “je” u rečenici (To je auto.)
- razumije složenije naloge (Stavi kocku ispod čaše! i sl.)
- razumije pročitane kratke priče i bajke
- moguće ga je razumjeti i do 75 %

Kod djeteta od tri godine provjerite:

- znade li imenovati nekoliko desetaka predmeta iz svoje okoline
- imenuje li radnju na slikama
- imenuje li jednu boju
- koristi li dvočlane i tročlane iskaze u govoru
- upotrebljava li zamjenice
- izgovara li sve samoglasnike i 10 do 15 suglasnika jednostavnije tvorbe (p,b,m,t,d,n,k,g,j,v,l,f,h,nj)

Značajnija odstupanja na većem broju gore navedenih stavki, posebice kod djevojčica, mogu ukazivati na usporenost govorno – jezičnog razvoja .

Četvrta godina života....

Tijekom četvrte godine sve se više uočava temeljno obilježje govora koje ga prati od početka , a to je njegova **kreativnost**.

Uočavamo mnoštvo novih riječi, ali i neologizama (izvedenica kojima ispunja praznine u jezičnom znanju) npr. ljuljanje na njihaljci postaje njihaljkanje, građenje kockama postaje kockanje, crtanje kredom kredanje, kada bijelo svjetlo svjetluca kažu da bjelunca, kada je u autu hladno kažu da treba upaliti klimu da klima

Svako dijete u tom razdoblju ima svoje bisere.

- koriste sve vrste riječi i proširuju njihovo značenje
- vrlo kompetentno komuniciraju sa svojim okolinom, pitaju, izvješćuju
- govore i kad ih nitko ne sluša – dok se igraju govorom prate radnju – tzv. egocentrični govor
- izgovor glasova sazrijeva, mnoge teške glasove još uvijek zamjenjuje jednostavnijim , no sve je razgovjetniji cjelokupan iskaz

Kod djeteta od četiri godine provjerite :

- je li gramatika njegova govora slična gramatici okoline
- ponavlja li tri broja
- može li verbalno izvjestiti o nečemu što se dogodilo
- protestira li kada kažete neku netočnost
- postavlja li pitanja koristeći zamjenice tko, što, zašto, gdje
- izgovara li sve glasove koji su navedeni kod trogodišnjaka uz postupno “buđenje” glasova s, z, c, i blago umekšavanje glasova š, ž, č, dž, ć, đ, +lj

U petoj godini

Dijete produbljuje govorno – jezične vještine koje je već usvojilo, a nekim novim ovladava i to na područjima *semantike, artikulacije, gramatike te društveno – jezičnih vještina*.

- rečenice bivaju složenije, sadrže više glagola
- sve je zrelije u ovladavanju završecima riječi (komparacija i sl.)
- izgovor je precizniji, približava se razini odraslog, možda još nema glas “r” ili su palatali(š, ž, č, dž) umekšani, ili ponekad ispušta konsonantske skupine u složenijim strukturama
- s 5,5 godina trebao bi artikulirati sve glasove
- rječnik svakodnevno skokovito raste (raste uvijek i kod odraslog) ali na način da se bogati značenje jedne riječi u njenim različitim kontekstima
- najveći napredak pokazuje u društveno – jezičnim vještinama služeći se vrlo suptilnim načinima da dobije što želi(namigivanje, neizravni govor, glumatanje, pretjerivanje u uljudnosti)
- priče bivaju ispričane s uzročno – posljedičnim odnosima
- svijest o jeziku kao sustavu razvija se postupno (dijete može izvrsno govoriti, ali nije svjesno od čega se sastoji njegov govor – riječi, slogovi, glasovi)
- polako u dobi od 5,5 – 6 godina dijete počinje percipirati jezik kao sustav, osvješčuje postojanje glasova u riječima, može odrediti koje su riječi duge , koje kratke, prepoznaje riječ ako je rastavimo na slogove ili glasove, može odrediti prvi ili zadnji glas u riječi i sl., dakle ulazi u **područje fonematskog** što predstavlja važan uvjet za kasnije usvajanje pisanog jezika

U šestoj godini....

Postupno, dakle, biva zrelije u osluškivanju jezika kao sustava, postaje svjesno što jezik u sebi sadrži.

- u “**glavi može čuti**” i stanovito vrijeme **zadržati i pamtiti zvuk** , ali i **slijed** glasova nekoj riječi što je preduvjet za usvajanje čitanja i pisanja (govoriti, naime, nije isto što i razmišljati o glasovima, slogovima, riječima...)
- dijete već u dobi od tri godine može osjećati rimu, dok predškolac može otkrivati riječi koje zvuče slično, a ne znače isto

- nadalje, šestogodišnjak može “pljeskati na riječ” tj.rastavljati riječi na slogove iako ne shvaća značenje riječi slog
- potpuno sazrijeva sposobnost glasovne raščlambe i spajanja (npr. Koje glasove ima riječ stol? / Kada kažem s-t-o-l- ,koja je to riječ?)

Sve te sposobnosti preduvjet su za usvajanje čitanja i pisanja jer početkom školovanja dijete dolazi u situaciju da mora aktivno razmišljati o jeziku što nije moralo u ranijim razdobljima.

Isto tako šestogodišnjak može: (u kraćim crtama)

- samostalno ispričati priču
- uočiti riječ među logatomima i logatom među riječima
- razlikovati fonematski slične riječi (suma-šuma, kola-kora i sl.)
- uočiti pogrešnu riječ u rečenici
- razumjeti tuđi govor
- pravilno držati olovku, vući ravne, kružne i uglate crte
- odrediti prostorne odnose (gore-dolje, ispred-iza, iznad-ispod)
- shvatiti pojam broja do 10

Kod predškolca provjerite:

- može li razmišljati i govoriti o glasovima
- uočava li postojanje glasova i slijeda glasova u riječima
- može li odrediti prvi, zadnji glas u riječi
- može li “pljeskati” na riječi
- uočava li rimu

Odstupa li dijete značajno u gore navedenim govorno-jezičnim vještinama u bilo kojem razdoblju, dobro bi bilo potražiti savjet i mišljenje logopeda.

